

Annona Nova VIII.

A Kerényi Károly Szakkollégium évkönyve

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Kerényi Károly Szakkollégium
Pécs, 2016

Szakmai lektorok:

Bánkúti Gábor, Barabás Gábor, Csibi Norbert, Fedeles Tamás,
Járai Róbert, Kisantal Tamás, Rónaky Eszter, Szendi Zoltán
Weiss János

A kiadvány a *Nemzeti Tehetség Program* támogatásával jelent meg.
NTP-SZKOLL – 15-0041

Kiadó: Kerényi Károly Szakkollégium
Felelős kiadó: Bagi Zsolt

Szerkesztők:

Lisa Obermeier, Máté Zsolt, Rétfalvi P. Zsófia, Szanyi-Nagy Judit,
Vilmos Eszter, Vörös Eszter

Borítóterv:

Szanyi-Nagy Judit

Nyomdai előkészítés és kivitelezés:

Virágmandula Kft.

ISSN: 2061-4926

© A szerzők, 2016

© A szerkesztők, 2016

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

András Csaba: Előszó	7
Kocsis Árpád: „Ez a törvény?” – Velencei vizeken ne kalmárkodj	11
Fetzer Beáta: Die Verkörperung der Angst – Die literarisch-anthropologische Erscheinung der Angst in Fräulein Else und Spiel im Morgengrauen von Arthur Schnitzler	23
Zsupos Norbert: Elmélet és gyakorlat Gilles Deleuze filozófiájában – Michael Hardt Deleuze-értelmezéséről	37
Bodrogai Dóra: A két főszereplő közötti kapcsolat dinamikája Szabó Magda Az ajtó című regényében és ennek filmadaptációjában	49
Vilmos Eszter: Emma és az okos szüzek – Két versfordítás-elemzés	65
Kovács Péter: Polémiák a Liliomos Herceg körül – A Szent Imre-legendahistoriográfiájának áttekintése	85
Ignác Ágoston: Megjegyzések a 14. századi krónikaszerkesztményhez – Historiográfiai áttekintés egy jelenleg zajló kutatáshoz	99
Sipos Balázs: A Kodály Zoltán úti lakótelep építése 1967-től 1985-ig	111
Sipos Balázs: A pécsi Nagyárpádi városrész (Árpádváros) építéstörténete 1974–1990 között	125
Endródi Edina: A bélyegtörvény történeti áttekintése a bostoni újságok tükrében	145
A Kerényi Károly Szakkollégium tagjai a 2015/2016-os tanévben	161
A Kerényi Károly Szakkollégium mentorai a 2015/2016-os tanévben	162
A Kerényi Károly Szakkollégium év végi konferenciájának plakátja	163

SIPOS BALÁZS

A pécsi Nagyárpádi városrész (Árpádváros) építéstörténete 1974-1990 között

Bevezetés

Pécs város építéstörténetével kapcsolatosan Pécs Megyei Jogú Város tervtárában, valamint levéltárakban számos olyan városrész, épület, művészeti alkotás tervére akadtam, melyek teljesen más megvilágításba helyezhetik korábbi ismereteinket.

Tanulmányomban elsősorban azt szeretném bemutatni, hogyan is képzeltek el harminc, negyven vagy akár ötven évvel ezelőtt a város akkori vezetői, tervezői Pécs jövőjét, arculatát vagy fejlődésének irányát. Éppen ezért a továbbiakban a város építéstörténetének a Nagyárpádi városrészről szóló fejezetéről szólnék, amely nem illethető maradéktalanul a „csak tervasztalon maradt” jelzővel, hiszen a mintegy 21 000 főre tervezett városrészből harmincnyolc épületszekció el is készült.

A Nagyárpádi városrész – vagy mai nevén, Árpádváros – a pécsi lakótelep-építés utolsó fejezetét jelentette. Amilyen nehezen indult az építkezés az 1950-es évek elején Meszesen, olyan nehéz körülmények között ért véget itt, Árpádvárosban. De míg korábban munkás- és anyagihiány miatt fordultak elő kisebb-nagyobb fennakadások, addig a rendszerváltáshoz közeledve sokkal inkább a pénzügyi okok jelentettek leküzdhetetlennek tűnő problémákat.

A városrész elnevezésével kapcsolatban fontos néhány dolgot megjegyezni. Az eredeti elképzelések szerint a Siklósi városrész és a Nagypárad településrész közötti területet teljesen kitöltötte volna a lakótelep. Ennek megfelelően a rendezési tervekben és a helyi újságban, a *Dunántúli Napló*ban is csak Nagypárad városrésznek nevezték az épülő lakótelepet. Az Árpád város nevet csak később, az 1990-es években vette fel, miután egyértelművé vált, hogy az építkezés befejeződött. Azért, hogy közigazgatásilag megkülönböztessék a két részt egymástól, a faluból újra Nagypárad lett, míg a lakótelep az Árpád város nevet kapta. Utóbbit a helyiek a temető közelsége miatt gyakran Szellemváros névvel illetik.

Munkámban elsősorban arra a két kérdésre keresem a választ, hogy egy falusias közegekből miként szerettek volna egy 21 000 fős városrészt kialakítani, és hogy e nagyszabású terv miért is nem valósult meg a rendszerváltáshoz közeledve.

Nagypárad rövid története 1974-ig

A Nagypárad helységnevé utótagjáról könnyen Árpád vezér, a honfoglaló magyarok fejedelme juthat eszünkbe. Györffy György középkortörténész szerint a helység neve onnan eredhetett, hogy egykor ez a terület lehetett a fejedelem téli szálláshelye. Ezt a feltételezést megerősítheti az a tény, hogy Pécsen és a város környékén számos törzsfőre, illetve családtagra utaló helységnevet találunk, mint például Megyer vagy Szabolcs (Pécsszabolcs).¹

Györffy említést tesz arról is, hogy a 14. század elején a környéken két Árpád nevű település is lokalizálható,² amelyek közül a török hódoltság idejében már csak a ma ismert Nagypáradot tartották számon. A visszafoglaló háborúban ez a település elpusztult,

¹ GYÖRFFY György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I.*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987, 63. és PESTI János: *Pécs földrajzi neveinek eredete*, Pécsi Szemle Várostarténeti Alapítvány, Pécs, 2004. 51–52.

² GYÖRFFY György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I.*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987, 271.

majd 1724 környékén jelent meg újra lakosság a faluban, előbb délszlávok, utána pedig németek. Végül a 18. század második felében telepedtek meg magyarok is a településen.³

A falu mind területileg mind pedig a lakosság számában növekedett. Az 1900-as évek elejére elérte a 627, majd 1930-ra a 796-főt. A második világháború után, 1949-ben a lakosság száma 725 főre apadt.⁴ A csökkenésnek két oka volt. Az egyik a németek kitelepítéséből adódott, míg a másik ok a Mecseki Szénbányák szívóhatásával magyarázható. Az 1940-es évek második felétől a pécsi és komlói szénbányák elvonták a környék lakosságát, s mivel Nagyárpád földrajzilag messze esett a bányáktól, a lakosság igyekezett Pécsre beköltözni.

Az újabb jelentős változást a városrész életében 1955. május 15. hozta. Miután az egy évvel korábban Somoggal egyesített Vasas községet, Rácvárost, Patacsot, Magyarürögöt, Málomot és Mecsekalját Pécshez csatolták; Nagyárpád is erre a sorsra jutott. Ezzel önálló közigazgatása is megszűnt, s Pécs II. kerületébe tagolták.⁵ Egy nagyvároshoz való csatlakozás rendszerint pozitívummal jár, de mint látni fogjuk, ebben az esetben ez nem teljesen igaz.

Nagyárpád az 1970-es évek elején

Pécs Város Tanácsa 1968–69-ben a város teljes területét érintő felmérést végeztetett a Pécsi Tervező Vállalattal. A felmérésben részletes leírások születtek az egyes településrészekről a népességet, a terület beépíthetőségét, a házviszonyokat, a szociális helyzetet, illetve a közlekedési és a közműellátottságot illetően. Nagyárpád településrészt 1969-ben kezdték el felmérni, és 1970 év végére végeztek a

³ PESTI János: Pécs földrajzi neveinek eredete. Pécsi Szemle Várostörténeti Alapítvány, Pécs, 2004, 50–51.

⁴ Lásd: 1. számú táblázat

⁵ DÉNESI Ödön: „Pécs város általános rendezési tervének alapelvei”, in: Dr. Erdélyi Ernő: *Az épülő Pécs, Városrendezési kérdései*, Pécs Megyei Jogú Városi Tanács VB. Kiadása, Pécs, 1961, 34.

jelentéssel, amelyet csatoltak az 1974-es részletes rendezési tervhez. Ennek elkészítése két ok miatt vált sürgőssé. Az első, hogy a tőle 3–4 km-re, nyugatra fekvő Megyeri-Kertvárosban komoly építkezések zajlottak, és elkészült a folytatásának, a Siklósi városrésznél a rendezési terveis, amelyben Nagyárpád tartalék területként jelent meg.⁶ A másik ok, hogy az 1960-as évekre egyre több engedély nélkül épített házat húztak fel a településrészen.⁷ Mivel nem hagyott alább az építési kedv, a részletes rendezési tervet ellátták egy szabályozási rendelettel is, amelynek az lett volna a feladata, hogy megállítsa a törvénytelen építkezéseket. Hogy ennek volt-e elrettentő ereje, arra a későbbiekben még visszatérek.

A jelentés alapján a városvezetés számára azért vált fontossá a városrész, mivel „a város közepétől mindössze 5 km-re fekszik és a felüljárók elkészültével a centrum mindössze 10–15 perc alatt elérhető [lesz]. Az előzők miatt fekvése kedvezőbb bármely szóba jöhető [...] családiház [sic!] beépítésre kijelölt városrésznél. (Málom, Patacs, Magyarürög, Rigódertető).”⁸ Továbbá megerősítették, hogy nem kívánják megváltoztatni a városrész helyi igényekhez alkalmazkodó jellegét, amelyet nagyban meghatározott a környéken működő Új Élet Mezőgazdasági Termelészövetkezet tevékenysége.

A népességviszonyokat az 1900-as évektől a vizsgálat évéig, 1970-ig vezették. A jelentésből kitűnik, hogy a városrész megingásokkal bár (1941 és 1949), de dinamikusan fejlődött, összességében közel a duplájára nőtt a lakossága.⁹ A korösszetétel némileg romlott 1949-hez képest: a 14 év alattiak aránya alig változott (21 és 21,3%), míg a 15 és 39 év közöttiek száma csökkenést mutatott (41,5%-ról 37,8%-ra), szemben a 40 év felettiak számarányával, ami 37,5%-ról 40,9%-ra emelkedett.¹⁰ Összegezve, egy lassan elöregedő társadal-

⁶ SIPOS Balázs: *Pécs–Kertváros, egy városrész kiépülése 1972-től napjainkig*, PTE–BTK KTDT, Pécs, 2015, 41.

⁷ *Dunántúli Napló*, 1974. január 24., 3.

⁸ PMJV Tervtár 26/4. számú csomag /Nagyárpád városrész/: V-2713: Pécs, Nagyárpád városrész összevont rendezési terve/3 Tervezési program II., 1.

⁹ Lásd 1. számú táblázat

¹⁰ Lásd 1. számú táblázat

mat figyelhetünk meg Nagyárpádon, amely tendencia megállítására kizárólag egy megoldást láttak: új lakókat betelepítését, új házakba.

Mint már említettük, a település nagy része az Új Élet MGTSZ területén feküdt, ami a dolgozók megoszlását is meghatározta. Az adatokból kitűnik, hogy alapvetően – Pécshez hasonlóan – az (építő)ipar volt a legnagyobb munkaadója a helyi lakosságnak, ugyanakkor a mezőgazdaság szerepe továbbra is jelentős maradt (22,8%, szemben Péccsel, ahol 6–7% volt!).¹¹ A mezőgazdaságból élők aránya az Új Élet MGTSZ gazdaságos működésére utal. A szövetkezet 1948-ban alakult, elsőnek Baranya megyében. Alapításakor mindössze 100 katasztrális hold területe volt. 1965-ben csatlakozott a Nagyárpádi Új Alkotmány TSZ a reménypusztai szövetkezethez, így az egyesült szövetkezet 1970-ben 1923 hektár területtel és 26,7 millió Ft értékű állóeszközzel rendelkezett.¹² A TSZ adataiból kitűnik, hogy a mezőgazdasági termelés alapvetően az állattenyésztésre épült, de a szántó területeken természetek búzát és kukoricát is.¹³

A lakásadatokat nézve 240 házat tartottak nyilván 1970-ben, ebből 238 volt földszintes. Az összes ház közül 180 volt állt egy, 56 kettő-három, és 4 pedig négynél több lakásból állt – összesen tehát 325 lakást írtak össze. A lakásokból 121 volt 1 szobás és 204, 2 vagy annál több szobás. Villannyal 308, vezetékes ivóvízzel 12, míg hálózati gázzal 94 lakás rendelkezett. Az épületek közül szinte minden második vályog- vagy sárfalazatú volt (49,6%).¹⁴

A településrész egészéről sem volt derűlátóbb a beszámoló: „Az ellátás alacsony színvonalú. Alapfokú ellátása esetenként nem éri el a kis létszámú községekét sem. [...] A két tantermes iskolában csak alsótagozatos [sic!] összevont oktatás folyik, két tanerővel. A tanulók száma 49. Az iskolában napközi nincs. [...] A településen bölcsőde, óvoda nincs. Körzeti orvosi rendelő kéthetenként egy alkalommal

¹¹http://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1970_09_02/?pg=117&layout=s (letöltve: 2015. november 22.)

¹²PMJV Tervtár 26/5-ös számú csomag V-2713: Pécs, Nagyárpád városrész összevont rendezési terve, vizsgálatok IV. 6.

¹³Uo., 6.

¹⁴Uo., 10.

rendel, a gyermekorvosi rendelő szintén. [...] A kultúrházban kapott helyet a Városi Könyvtár fiókja, amely jelenleg nem üzemel. [...] A kereskedelmi ellátást egy vizes, korszerűtlen épületben lévő vegyesbolt és húsbolt, valamint egy italbolt hivatott biztosítani. A vegyesbolt még az élelmiszerből is minimális választékot tart. Ezenkívül a nyitvatartási idő sem igazodik a lakosság igényeihez. A húsbolt hetenként egy alkalommal van nyitva, az ellátása szintén alacsony szintű. [...] Szolgáltató (fodrász, cipész stb.) részleg a településen nincs. A magániparosok száma mindössze 4 fő (2 lakatos és 2 női szabó).”¹⁵

Összességében tehát Nagyárpád annak ellenére egy 1970-es évekbeli magyar kistelepülés színvonalán volt, hogy egy közel 150 ezres lélekszámú nagyváros részének számított.

Az 1974-es rendezési terv

Az 1974-es rendezési terv nemcsak a problémákat sorolta fel, hanem új lehetőségeket is megnyitott a településrész számára. A városvezetés célja az volt, hogy a családi házas építkezésekre megfelelő helyet biztosítson: „A rendezési programelőirányzata szerint a meglévőkön kívül 470 db új lakás elhelyezését kell a tervezőknek megoldania. A meglévő, megmaradó lakások száma 260 db. A tervezett lakásszám tehát összesen 730 db.”¹⁶ Fontos megjegyezni, hogy sem a város, sem pedig a tervezők nem engedélyezték kétszintes házaknál magasabb épületek kivitelezését, így egyértelműen kijelenthető, hogy nem lakótelep létesítésben gondolkoztak még 1974-ben.¹⁷ A beépítést két ütemben tervezték végrehajtani; az első ütemben a Kemény Zsigmond utca foghíjtelkeit építették volna be, a második ütemben ezt követte volna a Főtér utcától keletre eső terület.¹⁸

¹⁵ Uo., 11–12.

¹⁶ PMJV Tervtár 26/6-os számú csomag Nagyárpád Részletes Rendezési Terve 1974. 2.

¹⁷ PMJV Tervtár 26/3-as számú csomag V-2713: Nagyárpád helyi építési előírások. /1974/

¹⁸ PMJV Tervtár 26/6-ös számú csomag Nagyárpád Részletes Rendezési Terve 1974. 2.

A 3000 fő számára megálmodott városrész számára az új lakóházak mellett új közintézményeket és szolgáltató helyiségeket is terveztek. Helyet kapott volna a szükséges tanácsi kirendeltségen kívül az MSZMP helyi szervezeti irodája, egy rendőrségi iroda, egy postafiók és egy körzeti orvosi rendelő. Ezeken kívül a tervek közt szerepelt egy 250 férőhelyes kultúrház, egy 150 férőhelyes óvoda, egy 60 férőhelyes bölcsőde és egy 12 tantermes általános iskola létesítése is.¹⁹Továbbá a szolgáltatásokat szintén jelentősen kibővítették volna a területen egy ABC áruházzal, valamint egy 100 m²-es szolgáltatóházzal (melyben többek között fodrász, szabó és kisbolt is helyet kapott volna.)²⁰

Az 1960 és 1970-es években több mint két tucat új családi ház épült Nagyárpádon, de ezek az új otthonok is nagyobb részt engedély nélkül. 1975-ben aztán felhívták a lakók figyelmét arra, hogy 11 házat le kell bontani, mivel a Siklósi városrész főtávhővezetékeként, illetve egy későbbi főútvonal (az 1986-ban elkészült Kanizsai Dorottya út) nyomvonalának útjában állnak. Az ott élőket többek között az szomoríthatta el, hogy a bontásra ítélt házak akkor még alig múltak el tíz évesek.²¹A tervezőknek végül köztes megoldásként csak az akkor még félkész Kemény Zsigmond utca 42-es, 57-es és 59-es számú házait szanálták, megmentve a többi épületet.

A Nagyárpádi lakótelep tervezésének időszaka

1970-es évek második felének városi építkezéseit két nagyobb lakótelep határozta meg. A Siklósi városrész és a Nyugat-Mecsek lakótelep. Mivel előbbi póttérületének számított Nagyárpád fontos volt az itt élők számára is, hogy az eredetileg utolsónak szánt (Siklósi városrész) 5. szerkezeti egység elkészülte után merre épül tovább a Siklósi városrész. 1979-ben még úgy határoztak, hogy dél felé, Málom köz-

¹⁹ Uo., 2–3.

²⁰ Uo., 3.

²¹ *Dunántúli Napló*, 1975. július 21., 7.

ség irányába fogják továbbépíteni a 6. számú szerkezeti egységet,²² azzal a kikötéssel, hogy 1981-ben újra megvizsgálják, merre lenne gazdaságos a továbbiakban terjeszkedni. 1982 áprilisában végül meghozták a döntést: két terület volt esélyes a folytatáshoz.

Az egyik a Siklói városrész 7–8–9. számú szerkezeti egysége, amely ekkor már előkészületi stádiumban volt, míg a másik a Nagyárpád és a Siklói városrész között fekvő terület. Röviden összegezzük a korabeli dokumentumok segítségével mi szolt egyik terület mellett, illetve ellenük: „A Siklói városrész esetében mellette szolt, hogy ott csak folytatni kell az elkezdettet, a nagyárpádi viszont – teljesen új lévén – a felvonulással járó gondokkal is terhelődik. Súlyos érv a Siklói városrész mostani folytatása ellen, hogy ez esetben a távfűtő és a villamosenergia hálózat fejlesztésére legalább 200 millió forint többletköltséget kell fordítani. Az új városrészben a számítottnál jóval nagyobb – a használt berendezések számának a robbanásszerű növekedése miatt – az energiafelhasználás, ezért az építkezés itteni folytatása esetén új hálózatra lenne szükség. A Nagyárpádi városrész távhőellátását viszont több száz méterrel rövidebb vezeték építése árán lehet megoldani.”²³ A tervtári iratokból a fentieken kívül kiderül, hogy a Nagyárpádi városrész mellett szolt, hogy a tulajdoni viszonyokat kedvezőbbnek értékelték (a TSZ földek miatt). Különösen értékesnek találták, hogy városmaghoz közel esett volna az építési terület, valamint, hogy elhelyezkedése okán közvetlenül csatlakozott volna a későbbre tervezett Tüskésréti szabadidő központhoz.²⁴ Végül a városvezetés mégis a Siklói városrész 7. számú szerkezeti egységének felépítése mellett döntött, de a többi egység szanalására továbbra sem adta ki az engedélyt, mindössze a tervezésre.²⁵

²² SIPOS Balázs: Pécs–Kertváros, egy városrész kiépülése 1972-től napjainkig. PTE–BTK KTDT, Pécs, 2015, 50–51.

²³ *Dunántúli Napló*, 1985. március 23., 4.

²⁴ PMJV Tervtár 26/19-ös számú csomag V-80.168.: Pécs Nagyárpádi városrész RRT-hez (1982), vizsgálat és program 2.

²⁵ PMJV Tervtár 2/2-es számú csomag: III. 35. 396-2/1983 (málomi-szólóhegy) R.R.T. ügyiratok

Az eredeti, 1982-es tervek²⁶ alapján a 17 800 fő számára készült városrészt két nagyobb (nyugati és keleti) övezetre osztották, amely területeket további két részre bontottak, így kapva négy szerkezeti egységet. Összesen 5736 lakást terveztek (javarészt panel technológiából): 3656 darab földszint plusz háromemeletes épületeket,²⁷ 2080 közméregmagas és 10 darab emeletes házát,²⁸ valamint 205 családi házát.²⁹

Alapvetően a Déldunántúli Tervező Vállalat típusaiból válogatták össze az épületeket, amelyeket a négy egység központi terei köré kerültek volna. Érdeemes megfigyelni, mennyire hasonlít az épületek elhelyezkedése a korban tervezett Rózsadomb panel lakótelepének kialakításához: a központok elsősorban oktatási funkciókat ellátó épületeket tartalmaztak.

Az iskoláknak – a Siklósi városrészben elhelyezett Nevelési Központ-hoz hasonlóan – fontos szerepet szántak a tervekben, hiszen egyfajta kulturális központként tekintettek rájuk, melyekben helyet kapott volna maga az iskola (negyvennyolc tanteremmel), könyvtár, különböző klubok, előadótermek, míg a hozzá tartozó konyha estére átalakult volna étteremmé a városrészben élők számára.³⁰ Emellett terveztek az iskola mellett 800 óvodai és bölcsődei férőhelyet is.³¹ E tervek megvalósulása esetén a Nagyrápad vált volna az oktatást tekintve a legjobban ellátott városrészzé. Az egészségügyi és szociális funkciókat nézve is bőséges ellátásra számíhattak az itt élők: 2–3 gyógyszerár, 3 gyermek orvosi rendelő, 8 körzeti orvosi rendelő, 6 fogorvosi rendelő, és az idősek számára egy 108 férőhelyes napközis otthon szerepelt a tervekben.³² A kereskedelmi ellátottságot tekintve azonban komoly hátránnyal szembesült volna a városrész. Az alapvető funkciókon kívül (kisbolt, egy-két ABC) nem sok mindent ter-

²⁶ Lásd: 1. és 2. számú térkép

²⁷ TD-51, TM-51, TM-53, TM-531, TM-52 típusú

²⁸ KC-51-es típusú

²⁹ PMJV Tervtár 26/15-ös számú csomag V-80.168.: Pécs Nagyrápad városrész RRT-hez (1982), előtervezés 5–6.

³⁰ Hasonló többfunkciós létesítménnyel még ez ideig nem találkoztam kutatásaim során.

³¹ Uo., 6.

³² Uo., 7.

veztek ide, mivel a mellette fekvő Siklósi városrész alközpontjába szerették volna elhelyezni a különböző szolgáltatásokat nyújtó épületeket.³³

A kész tervet először 1982 decemberében módosították. Ekkor a középmagas épületek jelentős részét kivették a tervezetből és ötemeletesekkel pótolták, továbbá a négyemeletes házakat kiegészítették egy további szinttel. Utóbbira azért kerülhetett sor, mivel a középmagas épületek fajlagos költsége magasabb volt, mint az ötemeletes házaké. Az átlag szobaszámot 2,24-re tervezték, és a lakásméret is igazodott volna az 54,58 m²-es országos átlaghoz. A változásoknak köszönhetően a lakásszámokat 6870-re emelték, így az elképzelések szerint, 21 812 ember számára jelentett volna otthont a Nagypápai városrész. Szintén változtatás volt, hogy az ekkor aranykorszakát élő IMS technológiára módosították³⁴ az összes oktatási funkciót betöltő épület szerkezetét.³⁵

Az első nagyobb módosításra 1984-ben került sor. Erről részletes rendezési tervek híján várapozásokat Hársfai István 1984-ben a *Dunántúli Napló*ban megjelent írásával idézem fel:

„a majdani lakóterületet közforgalmi utak gyűrűje veszi majd körül, amiből leágazások révén közelíthető meg az épületeket övező szervizutak gyűrűje, s erre fűzik fel az egész területet kiszolgáló gépkocsi parkolókat. A házak 35-50 méterre lesznek egymástól, így váltakozó szélességű lesz az utca, amely annyiban tér el a hagyományostól, hogy lényegében egy parkóvezet, amit gyalogos utak szelnek majd át. A fővonalat egy következetesen végigvitt fasor jelöli ki, a szögletekben a kicsinyek játszóterei lesznek, a töréspontoknál pedig kis tereket alakítanak ki, ahol el lehet majd üldöngélni. Egy-egy nagyobb tér lesz az északnyugati illetve a

³³ Uo., 11.

³⁴ A rendezési tervből nem derül ki az oka, de véleményem szerint az IMS technológia kihasználatlansága miatt változtathatták meg a tervet.

³⁵ PMJV Tervtár 26/19-es számú csomag V-80.168.: Pécs Nagypápai városrész RRT. (1982). 2–10.

délkeleti végén, az utóbbi lesz a főtér, ami sugarasan szervezi az irányokat s rávezet a nagy, belső parkra, ahol a lakóterületet ellátó intézmények lesznek a bölcsődétől a gyógyszerárig, s az egyetlen üzlet az ABC áruház. Az iskola és környezete egy kisebb nevelési központ, hiszen itt lesz a bölcsőde és az óvoda is, továbbá a közös konyha és étterem, valamint egy közművelődési intézménynek mondott épület, ami kezdetben átmenetileg tantermeknek adhat helyet, s utóbb veheti majd át a lakóterületet kiszolgáló közművelődési funkciókat. Kicsit álomszerűen hat, de a lehetőségek adottak ahhoz, hogy külön-külön építendő udvarok helyett egy közös »valami« legyen. Ezért terveztek a park közepére »úttörőstadiont«, ami természetesen a lakóterület sportközpontja is lehet és terveztek központi játszóteret (a nagyobb korosztályoknak is) az északkeleti szegletbe, ahol oktatási időben az óvodások, iskolások kirohangászhatják magukat, azon túl pedig az egész lakóterületet szolgálhatja.”³⁶

1985-ben újra felvetődtek folytatásra vonatkozó a kérdések a város vezetésében. A választ ebben az esetben már egyszerűsítette, hogy nyilvánvalóvá vált, hogy a Siklósi városrész 8. szerkezeti egységének (Málomi-szőlődomb) fajlagos költségei túl magasak ahhoz, hogy a továbbiakban is gazdaságosan lehessen ott építkezni.³⁷ Éppen ezért újra elővették a Nagyárpádi városrész tervezetét, és 1985 év elején átalakították. Végül úgy határoztak, hogy 1987-től kezdődően elkezdik felépíteni a Siklósi városrészhez legközelebb eső építési övezetbe (1–2–3. szerkezeti egységek) tartozó épületeket, összesen 3540 lakást, amelyek átadását 1989-re prognosztizálták.

A többi övezettel kapcsolatban egészen 1987-ig nem kerültek jóváhagyásra a tervek,³⁸ mivel visszaszorulóban volt az állami és

³⁶ *Dunántúli Napló*, 1984, november 7., 4.

³⁷ PMJV Tervtár jelölőszám nélküli/8. számú csomag/ Siklósi városrész 8. számú szerkezeti egység (Málomi-szőlődomb) R.R.T.

³⁸ PMJV Tervtár 26/17-es számú csomag P-87.094.: Pécs Nagyárpádi városrész RRT. (1987)

szövetkezeti lakásépítés, valamint az OTP sem tudta már olyan ütemben építeni a lakótelepeit, hogy az hosszútávon is gazdaságos maradjon.³⁹ Ebből adódóan az 1985-ös tervben szerepel először, hogy a magánépítkezések számára fennhagyhatnak területeket, amelyek nagyságát az 1987-es rendezési tervek tovább növeltek.⁴⁰

Az 1987-ben megerősített rendezési terv tizenhárom ütemet tartalmazott. A jóval kevesebb épületet tartalmazó lakótelepen az egyszerűség dominál. Az elrendezés (4–13 ütemig) nagyon hasonló Rózsadomb déli részének kialakításához, ahol a Déldunántúli Tervező Vállalat, az egyedi típusaiból épített lakásokat. A terület szorosan illeszkedett volna az 58-as számú út keleti feléhez, ami az uralkodó széliránynak köszönhetően állandó zajt, és rossz levegőt jelentett volna az ott lakók számára. A rendezési tervet alapvetően a négyemeletes házak határozzák meg, amelyeket 14 lakásosra terveztek, de ezen kívül 108 garzonlakásból álló tízemeletes épület is szerepelt a tervek között. Mindkét esetben ismeretlen típusról beszélünk, de a térkép ábrázolása alapján nagyban különbözött volna az addig a DTV által tervezett épületektől. A városrészhez tartozott volna egy 16 tantermes általános iskola tornateremmel, egy 200 férőhelyes óvoda, egy 75 férőhelyes bölcsőde és mindezekhez tartozott volna egy közös konyha. De terveztek továbbá gyógyszerértár, orvosi rendelőintézetet, szolgáltatóházat, valamint egy ABC áruházat is.⁴¹

Árpádváros építése

Az építkezések 1987-ben, a korábban kijelölt időpontban elkezdődtek. A tervhez képest ebben az évben azonban mindössze 594 lakást

³⁹ SIPOS Balázs: Pécs–Kertváros, egy városrész kiépülése 1972-től napjainkig. PTE–BTK KTDT, Pécs, 2015, 91.

⁴⁰ Lásd bővebben 3. számú térképmelléklet.

⁴¹ PMJV Tervtár 26/17-es számú csomag P-87.094.: Pécs Nagyárpádi városrész RRT. (1987) (Lásd: 3. számú térképmelléklet)

sikerült felépíteni városszerte.⁴² A helyzetet tovább súlyosbította, hogy a lakásigénylők száma arányaiban megnőtt az előző évekhez képest, miközben a város kiszállt az építkezésekből. A BÉV és az OTP viszont úgy határozott, hogy közvetlenül a piacon fogják értékesíteni a már felépített lakásokat, és a tanács ennek csak egy kis részét fogja megkapni. További gondot jelentett, hogy 1988 áprilisában a BÁZIS–DÉV visszalépett a nagyárpádi építkezésektől, ami miatt csak az első ütem készülhetett el 1988-ra, ⁴³ 19 házzal.⁴⁴ Ez azt jelentette, hogy kizárólag csak házak jöttek létre, kiszolgáló létesítmények nélkül. Az amúgy is reménytelen helyzetet egy ideiglenes kisbolt felállításával akarták orvosolni, azonban hamar kiderült, hogy ez közel sem jelent megoldást a beköltöző mintegy 1800–2000 ember számára.⁴⁵ A hiányosságok azonban még közel sem merültek ki az említettekben. A tömegközlekedési vállalat (Pannon Volán) sem tudott azonnal a 41-es járatra új buszokat beállítani, így azokon általában zsúfoltság volt a jellemző. A köztudatban a környék neve „Szellemvárosként” él. Gúnynevének létjogosultságát – ami a temető közelsége miatt ragadt rá – csak tovább erősítette, hogy még három hónappal a beköltözés után sem működött a közvilágítás. Az orvosi rendelő problémáját is – hasonlóan a kisbolthoz – úgy oldották meg, hogy egy földszinti lakást rendeztek be rendelőnek, de kizárólag csak gyermekek számára. A felnőtteknek továbbra is a Siklósi városrészbe kellett menniük orvosi ellátásért. Oda eljutni azonban nem volt egyszerű, ugyanis a város nem biztosított semmilyen gyalogos átjárást az 58-as úton. Pedig az embereknek továbbra is látogatniuk kellett a munkahelyüket, végezniük kellett a napi teendőiket, melyekhez pedig kénytelenek voltak kockáztatni az életüket. A tizenhat évnyi kertvárosi építkezés tehát dicstelenül ért véget Árpádvárosban. A városrészbe szupermarket csak az 1990-es években került, míg a tömegközlekedés problémái a mai napig nem

⁴²*Dunántúli Napló*, 1988. január 2., 3.

⁴³*Dunántúli Napló*, 1988. április 24., 3.

⁴⁴Városrészeiről házzámjegyzéket lásd: SIPOS Balázs: Pécs–Kertváros, egy városrész kiépülése 1972-től napjainkig. PTE–BTK KTDI, Pécs, 2015., 142–143.

⁴⁵*Dunántúli Napló*, 1988. május 28., 13.

oldódtak meg teljes egészében, bár a helyzet a buszok sűrítésével némileg javult.⁴⁶

Nagyárpád és Árpádváros népessége az ezredfordulón – Összegzés

Munkámat Nagyárpád és Árpádváros népességére vonatkozó adatokkal, illetve egy rövid összeggel zárom le. Árpádváros lakossága 2001-ben 1560 főt tett ki, amelyből, 413 fő volt 14 év alatti, 737 fő 15 és 39 év közötti, 355 fő 40 és 64 év közötti, míg a maradék 55 ember 65 év fölöttinek számított. Ugyanezek az adatok Nagyárpádon a következők voltak: a terület lakossága 1243 főre emelkedett, amelyből 196 fő volt 14 év alatti, 390 fő volt 15 és 39 év közötti, 459 fő volt 40 és 64 év közötti, míg a maradék 198 fő 65 év fölöttinek számított.⁴⁷ Az adatokból kiolvasható, hogy 2001-re a lakótelep lakosság-számban megelőzte a falu népességét. Ezen kívül az is látszik, hogy nem sikerült a korábban már említett elöregedési problémát Nagyárpádban megoldani, és tovább romlott a terület statisztikája átlag-életkort nézve. Árpádváros ezzel szemben a város egyik legfiatalabb népességével büszkélkedhetett az említett évben.

Összegzésként elmondhatom, hogy véleményem szerint a tervek Nagyárpáddal kapcsolatban megvalósíthatóak lettek volna, ha 1979-ben nem Málom irányába terjeszkedik tovább a város, hanem ebbe az irányba. 1982-ig viszont nem számoltak komolyabban a terület beépítésével, és olyan grandiózus tervek születtek, amelyek megvalósíthatatlanná váltak az ország és a város pénzügyi helyzete miatt. A város lakóinak továbbra is volt igénye lakásokra, de az állami építkezés mértéke a rendszerváltás előtt minimálisra csökkent és az OTP sem tudta pótolni hosszabb távon az építkezések mennyiségét.

⁴⁶ Csúcsidőben 30 percnként, azon kívül óránként járnak a járatok, szemben a hasonló nagyságú Nyugat-Mecsek lakóteleppel, ahol a 31, 32, és 36-os számú járatok átlagosan 20–30 perces időközönként járnak.

⁴⁷ Lásd 2. és 3. számú táblázat

A tervutasításos építkezések után a magánérős építkezésben látta a rendszerváltást követő mindenkori városvezetés a megtervezett Nagyárpád befejezésének lehetőségét, mivel a pénzügyi helyzet nem javult. Mindent el is követtek annak érdekében, hogy rávegyék a vállalkozókat, hogy ezt a területet válasszák, ha építkezni szeretnének; különböző rendezési tervek láttak napvilágot 1990-től egészen napjainkig. A legjobban kidolgozott koncepciót 2001-ben készítették el, melyben 3800 lakásra tettek javaslatot, és mintegy 132 000 m²-t hagytak a különböző szolgáltató létesítmények számára.⁴⁸ Ezek kivitelezésére azonban ezidáig nem került sor.

Táblázatok

1. számú táblázat: Nagyárpád népességének változás 1900 és 2001 között

Népesség alakulása		Népesség növekedése 1900-hoz képest	Előző év %-ban
1900	627 fő	100 %	
1930	796 fő	127,0 %	127
1941	769 fő	122,6 %	96,6
1949	725 fő	115,6 %	94,3
1970	1179 fő	188,0 %	162,6
2001	1243 fő	198,2 %	105,4

Forrás: PMJV Tervtár 26/4-es számú csomag /V-2713: Pécs, Nagyárpád városrész összevont rendezési terve, vizsgálatok 1. KSH, A nagyvárosok tagozódása: Pécs/ táblázatok 47–50 és 71–74.

⁴⁸ Árpádváros rendezési terve 2001. (Pécsiterv stúdió)

2. számú táblázat: A keresők megoszlása népgazdasági áganként 1970-ben és 2001-ben, Nagyrápad és Árpád város vonatkozásában

	Nagyrápad				Árpád város	
	1970		2001		2001	
Ipar-építőipar	292 fő	50,0 %	149 fő	35,2 %	206 fő	27,2 %
Mezőgazdaság	133 fő	22,8 %	16 fő	3,8 %	2 fő	0,3 %
Egyéb	158 fő	27,2 %	258 fő	61,0 %	550 fő	72,5 %
Összesen	583 fő	100,0 %	423 fő	100,0 %	758 fő	100,0 %

Forrás: PMJV Tervtár 26/4-es számú csomag /V-2713: Pécs, Nagyrápad városrész összevont rendezési terve, vizsgálatok 5. és KSH, A nagyvárosok tagozódása: Pécs/ táblázatok 47–50 és 71–74.

3. számú táblázat: Népeség megoszlása korcsoportok szerint, Nagyrápad és Árpád város vonatkozásában

	Nagyrápad						Árpád város	
	1949 év		1970 év		2001 év		2001 év	
	fő	meg- oszlás %	fő	meg- oszlás %	fő	meg- oszlás %	fő	meg- oszlás %
0–14 éves	152	21,0	251	21,3	196	15,8	413	26,5
15–39 éves	301	41,5	446	37,8	390	31,4	737	47,2
40–59 éves	192	26,5	293	24,9	459	36,9	355	22,8
60–X éves	80	11,0	189	16,0	198	15,9	55	3,5
Össze- sen	725	100,0	1179	100,0	1243	100,0	1560	100,0

Forrás: PMJV Tervtár 26/4-es számú csomag /V-2713: Pécs, Nagyrápad városrész összevont rendezési terve, vizsgálatok 3. és KSH, A nagyvárosok tagozódása: Pécs/ táblázatok 47–50 és 71–74.

Képek

1. számú kép: Árpádvárosi építkezés (1987)

Forrás: Laufer László fotógyűjteménye (*Dunántúli Napló*)

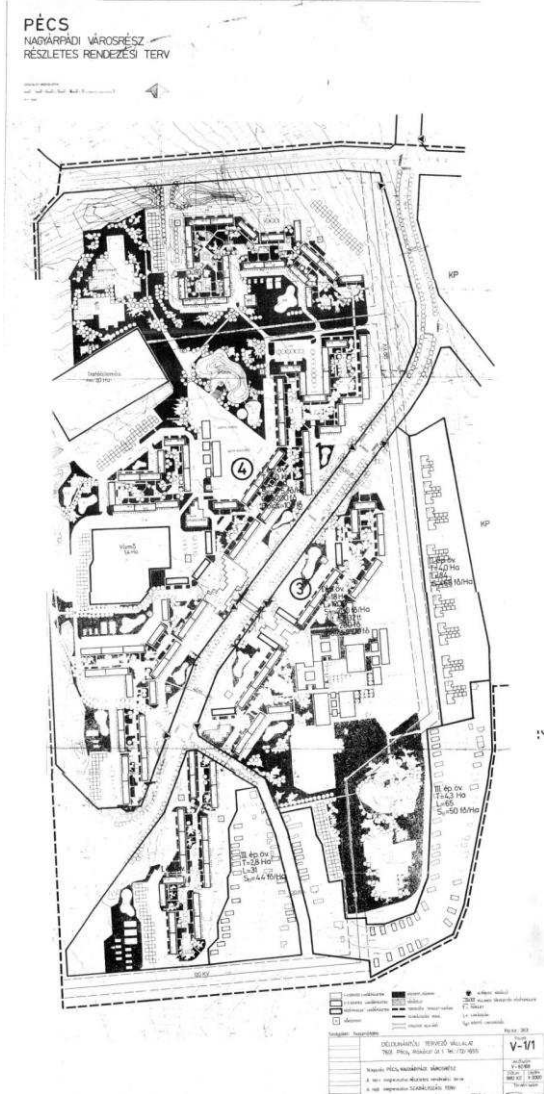
2. számú kép: Árpádvárosi házak az átadás előtt (1988)

Forrás: Laufer László fotógyűjteménye (*Dunántúli Napló*)

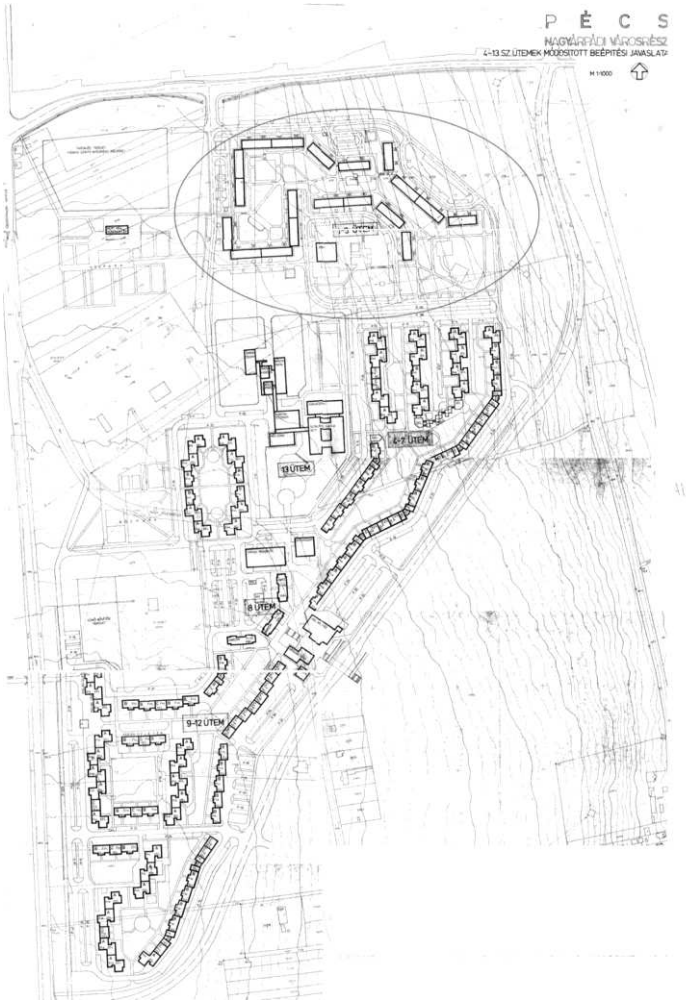
Térképek

1. számú térkép: Nagyárpád 1982-es rendezési terve (nyugat)

Forrás: PMJV Tervtár 26/19-ös számú csomag V-80.168.: Pécs Nagyárpádi városrész RRT-hez (1982), vizsgálat és program 2.

3. számú térkép: Nagyárpád R.R.T. 1987. (Karikázva a megvalósult városrész.)

Forrás: PMJV Tervtár 26/17-ös számú csomag P-87.094/3.: Pécs Nagyárpádi városrész RRT 1987